

Meletie Vatopedinul

Cuvânt la găsirea moaștelor

Cuviosului Evdochim cel Nou

-5 octombrie-

Binecuvântează, Părinte,

Dumnezeu totdeauna face minuni și va continua să facă minuni pentru a-l readuce pe om la locul lui de cinste, de „chip al lui Dumnezeu”, pe care l-a pierdut prin cădere. Omul, mânat înapoi și înapoi de pofta simțurilor și care se lasă înșelat de atacurile acestora, nu are vreme să se cerceteze pe sine și să cugete nu doar la ceea ce percepe prin simțuri, ci și la cele adevărate. Nici nu își poate aminti cuvântul mântuitor că „omul nu este ceea ce se vede”, ca, înțelegându-și astfel locul de cinste și originea-i dumnezeiască, să se ridice cu mintea la El. Dacă s-ar elibera din robia celor materiale, și asta fără mult efort, ar putea simți câte minuni face înaintea lui iubitorul de oameni Dumnezeu, Care prin acestea îl cheamă să se întoarcă la El.

Cine se mai îndoiește că prin minune dumnezeiască am cunoscut sfințenia Cuviosului monah Evdokim, care a trăit împreună cu noi în

mănăstirea Vatoped și pe care astăzi îl prăznuim? Toți cei care, prin dumnezeiască Pronie, suntem prezenți aici, am văzut locul unde erau întinse moaștele Sfântului acestuia care s-a arătat în vremurile din urmă. Era îmbrăcat cu rasa monahală și ținea în mâini o icoană veche a Maicii Domnului. Dar și cei care nu l-au văzut, auzind doar că la Vatoped s-a arătat un nou Sfânt, vor dori să afle cum și când și cine era el. Din aceste motive am întocmit istorisirea de mai jos, în care arătăm cele pe care, fiind de față, le-am văzut cu ochii noștri, istorisire care va fi de folos celor de după noi și celor care aleg viața monahală, dar și oricărui creștin.

Este cunoscut tuturor creștinilor cum se dobândește sfințenia, mai ales celor care au părăsit lumea și au ales viața monahală, îndeletnicindu-se cu aceasta după puterile lor. Pentru că sfintele cuvinte ale Vechiului și Noului Testament, dar și mulțime de scrieri teologice și patristice, viețile Sfinților, ale Martirilor și Cuvioșilor noștri ne arată calea mântuirii și a dobândirii sfințeniei. Cred, așadar, că este de prisos să vorbim despre acestea celor care le cunosc; a istorisi însă minunile lui Dumnezeu și cu precădere minunile din zilele noastre este de mare folos pentru noi toți.

Adormirea Sfântului

Se pare că nu a trecut mult timp de la adormirea Sfântului până la găsirea moaștelor lui, dacă socotim aceasta ținând seama de faptul că oasele care se află în jurul lui și peste el nu erau multe.

Că nu a trecut mult timp de la moartea lui se dovedește și prin aceea că moaștele erau așezate în partea nou construită a cimitirului, care s-a amenajat după căderea Constantinopolului.

Nu trebuie, așadar, să fi trecut mai mult de 150 de ani de la moartea Sfântului până în epoca noastră, așa cum putem să concluzionăm și după țesătura veșmântului care îi acopereau trupul.

Să vedem însă cum s-a întâmplat găsirea Sfintelor moaște și astfel vom afla, cred eu, și cine era Sfântul.

Găsirea moaștelor Sfântului Evdokim

În 1840, epitrop al Mănăstirii Vatoped era Preacuviosul Arhimandrit Filaret, care se trăgea din satul „Tessarakontóneo”, adică „patruzeci de biserici”, din eparhia Orestiadei. Îl ajutau în administrarea mănăstirii juristul Serafim și secretarul Nichifor.

Pururea-pomentul preacuvios Arhimandrit Iacov, fost schevofilax, văzând că peretele de apus al cimitirului, care se afla sub nartexul părții noi a cimitirului, a suferit o crăpătură, mișcat de o dispoziție evlavioasă, a dorit să îl reconstruiască pe cheltuiala lui. A chemat așadar meseriași pentru realizarea construcției și a numit supraveghetor și responsabil cu urmărirea lucrărilor pe ucenicul lui de chilie, omonimul Iacov.

După ce au dărâmat acoperișul de pe nartex și acea parte a nartexului care se sprijinea pe zidul care stătea să se dărâne, au căzut multe materiale, pământ și pietre peste oasele care se aflau în cimitirul întunecos, construit ulterior. Trebuia, așadar, să se golească spațiul cimitirului dărâmat și să se scoată afară oasele peste care căzuseră materiale de construcție. După reconstruire urma să fie așezate din nou la locul lor, nu înainte de a fi curățate.

Mutarea materialelor nartexului dărâmat și separarea lor de oase era făcută de trei lucrători, care au început această lucrare într-o zi de luni și au continuat și marți. Miercuri, 1 octombrie, la vreo două ore după prânz, o bună mireasmă se răspândea în aer, fapt care îi făcea pe lucrători să fie nedumeriți. Supraveghetorul lucrărilor, Iacov, le-a spus lucrătorilor să mute cu grijă bucățile de

zid și celelalte materiale de construcție, pentru că buna mireasmă, care ieșea era semn de sfințenie și probabil acolo se aflau îngropate sfinte moaște. Într-adevăr, moaștele s-au găsit la scurt timp făcând încă mai simțită buna mireasmă care a umplut tot spațiul dimprejur.

Poziția moaștelor

Poziția moaștelor era următoarea: craniul, tot pleșuv era așezat pe vertebrele cervicale. Restul trupului era îmbrăcat cu o tunică de bumbac. Oasele, apropiate unele de altele, erau ținute laolaltă, în unele părți de tendoane și în altele de o piele subțire a periostului. Întregul trup se sprijinea pe umărul stâng și pe coapsă și era orientat către Răsărit privind către peretele marelui cimitir vechi. Gambele atingeau oasele coapselor și genunchii în părți. (Adică, așa cum îngenunchem ca să facem metanii mari). Mâinile erau așezate pe piept în formă de cruce. Sub mâna dreaptă se afla o icoană veche care părea a fi Maica Domnului Vimatarissa.

După ce, așadar, au găsit sfintele moaște în această poziție și văzând că tot locul s-a umplut de foarte multă bună mireasmă, lucrătorii și supraveghetorul Iacov erau peste măsură de uimiți. Faptul a fost adus la cunoștință episcopului Filaret și celorlalți părinți ai mănăstirii.

Uimire la aflarea Sfântului nou arătat

Tocmai atunci se aflau la Vatoped și doi arhierei. Fostul Episcop al Smirnei, Hrisant – exilat, pentru că a scris împotriva luteranilor și calvinilor – și fostul Episcop de Orestiada și Adrianopole, Grigorie. Au venit arhiereii, epitropul și alții și, după ce au văzut moaștele în poziția pe care am descris-o, se uitau unul la altul în tăcere și se minunau de buna mireasmă răspândită.

Atunci Hrisant al Smirnei a spus:

„De ce stați uimiți în tăcere, cinstiți Părinți? Oare nu prin minune ne-a arătat nouă Dumnezeu sfințenia acestui Părinte ale cărui moaște le vedem înaintea noastră și simțim buna lor mireasmă cerească? Cine altul decât Dumnezeu nostru a umplut moaștele cu mir în acest chip? Cine altul l-a îmbăiat într-o asemenea bună mireasmă, care se întinde peste tot în jurul nostru? Cum este cu puțință ca oasele și trupurile putrede să scoată o asemenea bună mireasmă? Încă și Lazăr care a fost închis patru zile în mormânt scotea duhoare, după cum aflăm din Evanghelie. «Doamne, deja miroase, că este a patra zi» (Ioan 11, 39). Și, într-adevăr, așa se întâmplă. Pentru că și oasele, când trupul se descompune, au o duhoare pământească, trupească de nesuportat. Aceste moaște însă ne umplu răsufierea cu mir. Vedem că alte oase care sunt în jur sau alături de

cele ale Sfântului și mai ales oasele care se află departe de el, nu au deloc această bună mireasmă, pentru că celea care se află în jurul lui au primit deja puțin din buna lui mireasmă.

Să nu ne arătăm, așadar, necredincioși în fața dumnezeieștii minuni, prin care Dumnezeu ne arată că acestea sunt sfinte moaște. Să nu ne arătăm necredincioși, repet, în fața acestei minuni, pentru că e vorba de o minune reală, din motivele pe care le-am spus mai înainte. Ci să Îl slăvim pe Dumnezeu, care totdeauna este minunat întru Sfinții Săi și să îl cinstim pe Sfântul Lui”.

Spunând acestea, a fost de acord cu el și Episcopul Grigorie de Adrianopole și toți cei aflați de față și au exclamat: „Mare este Dumnezeul creștinilor!”. Și după ce au dat slavă lui Dumnezeu, au mutat cu evlavie sfintele moaște în biserica Sfinților Apostoli, care se află deasupra cimitirului mare. S-au întors apoi la mănăstire slăvind din nou pe Dumnezeu pentru minune și având mintea la nou-arătatul Sfânt și la toate câte se întâmplaseră.

Sfântul se numește „Evdókimos”

În ziua următoare, s-au adunat slujitorii împreună cu epitropul Filaret și se gândeau ei împreună cu părinții mai bătrâni și mai cinstiți ai mai mănăstirii, pe de o parte la numele Sfântului, pe

care nu îl cunoșteau –, pentru că nu doreau să îl cinstească fără nume pe noul Sfânt al mănăstirilor – și, pe de altă parte, la fel cum au fost găsite într-o asemenea poziție sfintele moaște în cimitir, înconjurate de multe oaze, care erau puse în jurul lui și peste el în dezordine.

Și în ce privește numele Sfântului, după ce s-au sfătuit, au socotit toți că este îndreptățit să îi dea un nume provizoriu, hotărând să săvârșească și priveghere cu ocazia găsirii sfintelor moaște și să Îl slăvească pe Dumnezeu, Care ni l-a arătat printr-o minune.

Într-un glas, așadar, au hotărât să îl numească „Evdótimos”, spunând că Dumnezeu a binevoit [gr. evdókise] să facă minuni cu noi, în vremea noastră, în care este atât de disprețuită evlavia și credința creștină, ca să îi readucă pe toți creștinii pe calea Lui, căci aceștia, îndepărtându-se de El, trăiesc în mizeria păcatului și își pregătesc pedeapsa veșnică. Pe noi, cei care am ales viața monahală, voiește prin aceasta să ne îmboldească spre imitarea vieții virtuoză, care duce la sfințire.

Au spus că, „dacă Sfântul nu e mulțumit să îl laudăm cu numele de «Evdótimos», să binevoiască [gr. evdokísei] el să-și descopere adevăratul nume”. Dacă însă îi place și primește acest nume, care este potrivit în vremea noastră, pentru că arată

dumnezeiasca voință pentru mântuirea creștinilor aflați în înșelare, să primească numele pe care i l-am dat. „Da, Sfinte”, au spus ei, „ți-am dat acest nume mișcați de vrere binecredincioasă”. Astfel, numele de „Evdokim”, cu părerea unanimă a monahilor Vatopedului și a celor doi arhierei care se aflau acolo a fost recunoscut oficial pentru Sfânt.

Cum s-au găsit moaștele Sfântului în osuar ?

Multe păreri s-au exprimat, ca să explice felul cum au fost găsite moaștele Sfântului în poziția pe care am descris-o mai sus. În cele din urmă, însă, a fost acceptată ca fiind cea mai corectă și logică părerea secretarului Nichifor, care a spus:

„Sfântul, deși și-a prevăzut ceasul morții, nu a spus nimic niciunui frate al mănăstirii. A luat în brațe cinstita icoană (a Maicii Domnului), a ieșit în ascuns din mănăstire, a intrat în osuarul întunecat – socotind că așa va scăpa atenției celorlalți – și, după ce a zis „Doamne, în mâinile Tale îmi dau duhul”, și-a dat ultima răsufare și s-a urcat la lăcașurile cerești”.

Această părere, așadar, a fost primită de toți și a părut tuturor a fi insuflată de Dumnezeu, pentru că și faptele arătau că astfel s-a întâmplat în realitate. Căci, dacă Sfântul ar fi fost mai întâi

îngropat în afara osuarului, cum de nu au simțit buna mireasmă a sfintelor moaște cei care l-au dezgropat și l-au mutat în cimitir la reînhumare? Cum de nu s-au mirat văzând moaștele încă îmbrăcate în haine, cu oasele încă unite și având în brațe sfânta icoană? Cum de a trecut neobservat acest fapt, fără să se spună nimic și fără să se consemneze acest lucru în catalogul funebru? Nici despre icoană, nici despre moaște, nici despre veșmântul lui nu a vorbit nimeni, lucru cu totul de neexplicat.

Dacă, din nou, presupunem că l-au îngropat în osuarul întunecat, cum de l-au așezat cu icoana și de ce l-au pus doar pe el acolo, în spațiul unde adunau oasele părinților și le puneau la grămadă, în dezordine? Este improbabil și nu pare să aibă logică să se fi îngropat acolo trupurile părinților adormiți. Acest osuar nou construit era unit printr-o fereastră cu osuarul vechi și mare care se afla sub biserică, și numai prin această fereastră putea intra cineva în osuarul mic, nou construit.

Dar, chiar dacă am accepta acest lucru, deși este improbabil, cum de atunci când intrau și așezau trupurile moarte nu vedeau moaștele, care se aflau acolo, în acea poziție? Asta pentru că nu puteau să intre pe întuneric, ci trebuie să fi folosit lumină atunci când așezau moaștele. Și, în plus, faptul că

oasele altor părinți se aflau îngrămădite în neorânduială anulează cu totul probabilitatea ca părinții să fi fost îngropați acolo. Pentru toate motivele de mai sus s-a dovedit adevărată și a fost acceptată fără obiecții părerea secretarului Nichifor.

Cugetul smerit al Sfântului

Se pare că Sfântul atât de mult își ascundea virtutea și sfințenia, încât a dorit să și moară necunoscut, temându-se ca nu cumva frații vatopedini să găsească la el semne ale sfințeniei și să vrea să îl cinstească, lucru pe care nu l-a dorit, pentru că socotea păcat înaintea lui Dumnezeu să fie cinstit de oameni. Atât de mare era smerenia cugetului său, încât toate cele deșarte ale vieții acesteia, cinstiri și slăviri, le socotea o nerozie. Aceasta este cea mai mare dovadă a sfințeniei lui. Singur acest lucru și este de ajuns, fără să se mai pretindă altă dovadă că este sfânt și de aceea ar trebui socotită de prisos chiar și existența vreunei minuni.

Pentru că viața lui bineplăcută lui Dumnezeu, „viața după Dumnezeu”, chiar și fără să aibă loc minuni, aduce cu sine cununa sfințeniei. Faptul că viața lui era cu adevărat „după Dumnezeu” este vădit de faptul că dorea să se ascundă și în viață fiind, și mort, fără să arate cuiva virtuțile lui,

pentru că se temea să nu facă ceva ostentativ în fața celorlalți, lucru care era împotriva poruncilor Evangheliei. Și această temere l-a făcut Sfânt pe Evdochim.

Pentru că este mare izbândă să își ascundă cineva virtutea. Cei mai mulți oameni vor să își ascundă păcatele și să își trâmbițeze virtuțile, chiar de-ar fi și neînsemnate. După un cuvânt drept, trebuie amândouă să fie ținute în ascuns. În ascuns trebuie să se facă pocăința, adică lupta cu păcatele, după cu și acestea au fost săvârșite în ascuns. Și, după cum cineva a fost înfrânt în ascuns de păcat, tot în ascuns trebuie să se dea și luptele împotriva acestuia. Însă faptul de a-și trâmbița virtuțile și de nu-și descoperi păcatele, este absurd. Ne rușinăm să ne dezvăluim păcatelor, ca nu cumva dezvăluirea să devină pentru suflet mustrare și umilire. Cum de nu ne temem de păcatul de a dori să plăcem oamenilor fălindu-ne cu faptele noastre bune, lucru care îl face pe Dumnezeu să disprețuiască sufletul nostru? Ce altceva este mai rău decât aceasta? Nu înseamnă asta pierzarea sufletului? Dacă doar lui Dumnezeu îi arătăm păcatele sufletului, atunci nici să nu ne trâmbițăm virtuțile înaintea oamenilor. Pentru că slava aceasta de la oameni se va considera ca răsplată a luptei noastre împotriva

patimilor, și astfel pierdem răsplata de la Dumnezeu și ne facem încălcători ai legii Lui.

Sfântul Evdochim, însă, nu a făcut așa. Pentru că, după ce s-a aflat ținând cu atâta acrivie o lege a Evangheliei, nu cu atât mai mult ar fi ținut celelalte porunci evanghelice și anume pe cele mai mari? Numai de aici și se dovedește câtă stăpânire avea asupra celorlalte patimi morale. A birui cineva iubirea de slavă și a-și ascundă virtuțile, este cu adevărat o izbândă supraomenească. Pentru că în om este înrădăcinată dragostea de cinstire și slăvire și cu greu este înlăturată. Acest lucru îl vedem la Sfinții, care au trăit înaintea lui, citind viețile lor. Și anume faptul că în viață fiind doreau să rămână necunoscuți și să se ascundă, însă după moartea lor nu le displăcea să iasă la iveală sfințenia lor.

Ceva asemănător citim în viețile lui Alexie Omul lui Dumnezeu și a lui Ioan Colibașul, care au lăsat rudelor lor dovezi, ca să îi recunoască după moartea lor.

Cât despre Sfântul Evdochim am aflat că biruise iubirea de slavă. Lucru care este foarte greu chiar și celor care au ajuns la cea mai înaltă treaptă a virtuții. Pentru că nu dorea să fie socotit sfânt de către oameni, ci să fie proslăvit de Dumnezeu. Probabil ar spune cineva: „Vrei să ne dovedești

acum că noul Sfânt al Vatopedului este mai presus de Alexie Omul lui Dumnezeu și de Ioan Colibașul?”. Deloc, Preacuvioși Părinți. Pentru că în sfințenie nu există comparații, ci sfințenia este aceeași la toți Sfinții. Știu, așadar, după cum spune Evanghelia, că „în casa Tatălui meu multe lăcașuri sunt”, dar știu de asemenea că toți se bucură cu aceeași bucurie.

Ceea ce vreau să spun este că dumnezeiescul Evdochim ținea cu foarte mare acrivie toate poruncile lui Dumnezeu, își ascundea toate virtuțile, pentru că se temea de cuvântul evanghelic: „nu [...] ca să fiți văzuți de oameni”. Prin ținerea acestui cuvânt a biruit cea mai mare fiară, „slava deșartă”, iubirea de slavă, care ne aduce nouă, tuturor, tulburare lăuntrică și mari primejdii. Această mare fiară, Evdochim a biruit-o și a pus-o pe fugă. Cum? Prin aceea că se ascundea întotdeauna și nu arăta niciodată vreun semn al sfințeniei lui. După părerea mea, acesta este cea mai mare biruință a virtuții, pentru că văd că patima iubirii de slăvire este de nebiruit.

Cum credeți că s-a umplut de mândrie primul dintre îngeri și a îndrăznit să spună „voi așeza tronul meu mai presus de ceruri și voi deveni asemenea Dumnezeului celui Preaînalt”? Nu a fost el mișcat de iubirea de slăvire, pe care am numit-o

fiară de nebiruit? Și să nu vă mirați de această denumire. Pentru că, fie o numim înălțare^[1], mândrie, înfumurare^[2], slava^[3], manie de a vrea să fii slăvit de alții^[4], străduința de a dobândi slavă^[5], slava deșartă^[6], iubirea de slavă, doar numele se schimbă, dar vorbim de aceeași patimă. Diferența stă în dispoziția particulară a fiecăruia dintre cei care o au.

Adam, nu din pricina acestei slave și-a închipuit că va deveni egal cu Dumnezeu? Dacă, pentru patima slavei, îngerii au devenit demoni și diavoli, Adam a câștigat moartea, făptura pământească și cerească s-a tulburat, s-a născut Iadul cel atot-devorator – lucruri care bine ar fi fost de nu s-ar fi întâmplat niciodată –, cum, deci, nu este mare patima iubirii de slavă? Pentru că, dacă primul dintre îngeri și primul om ar fi biruit această patimă, nu s-ar mai fi tulburat întregul univers, nici moartea, de care tremurăm și ne temem, nu ne-ar mai amenința cu secera ei. Nu din pricina iubirii de slavă au intrat în lume toate nenorocirile? Cu siguranță! Pentru că aceasta l-a biruit și pe primul înger, și pe primul om.

Patima aceasta însă nu a izbutit să îl biruiască pe Evdokim, ci ea a fost biruită de el, pentru că Sfântul ținea „ca la pe lumina ochilor” să își ascundă virtutea și sfințenia. A câștigat o mare

biruință și a devenit mai înalt și decât primul înger, și decât primul om. Dacă nu îl numim pe Evdokim Sfânt și dacă nu îl cinstim și nu îl slăvim ca Sfânt, nu știu pe cine altul să numim Sfânt, să îl cinstim și să îl slăvim.

Faptul că sfintele lui moaște răspândesc bună mireasmă cerească, după atât de multe mărturii despre sfințenia lui și după o atât de mare biruință împotriva diavolului, este considerat un indiciu al sfințeniei de către cei care gândesc drept asupra lucrurilor dumnezeiești, așa cum scria cineva unui prieten al său care l-a întrebat despre Sfântul Evdokim. Dar nu a îngăduit Dumnezeu până în sfârșit să rămână necunoscut Sfântul Său, pentru că El îi slăvește pe cei care Îl slăvesc pe El. Oare, nu l-ar fi slăvit și pe Adam și nu l-ar fi făcut nemuritor pe primul înger, dacă ei ar fi biruit iubirea de slavă? Desigur că i-ar fi slăvit. Dar aceștia au pierdut slava pe care o aveau, urmărind să dobândească iubirea de slavă.

Al nostru Sfânt Evdochim, fugind totdeauna de iubirea de slăvire, toată viața și la moartea lui, fără să dorească acest lucru a fost slăvit de Dumnezeu înaintea oamenilor. Pentru că Dumnezeu îi slăvește întotdeauna pe Sfinții Lui, ca să laude virtutea și viața de-Dumnezeu-insuflată și ca să mustre răutatea și viața împătimită.

Sunt de ajuns, cred eu, cele câte am spus despre găsirea moaștelor și despre sfințenia Sfântului Evdokim.

Cinstirea Sfântului Evdokim

Pe 4 octombrie, la orele de amiază ale sâmbetei, toți părinții Mănăstirii Vatoped purtând lumânări s-au dus la cimitir, ca să facă mutarea moaștelor lui. Unii dintre slujitori au luat părțile din sfintele moaște, socotind că aceasta nu este ierosilie, nici păcat. Când însă au aflat că a fura moaștele sfinților este un păcat mai mare decât ierosilia, unii au înapoiat imediat cele luate, iar ceilalți sunt încă așteptați să le înapoieze.

Cântând cântări de laudă, după ce mai întâi au făcut o litanie condusă de Mitropolitul Grigorie de Adrianopole, părinții au mutat moaștele în katholikónul Mănăstirii. Și întocmind o slujbă provizorie cu diferite tropare, care existau deja, au făcut priveghere de toată noaptea slăvind pe Dumnezeu. În ziua următoare, după litanie și dumnezeiasca Liturghie, după ce s-au închinat cu evlavie la sfintele moaște, le-au așezat în Sfântul Altar aproape de icoana Maicii Domnului Vimatárisa, slăvind iarăși pe Dumnezeu pentru bunăvoința Sa de a le arăta pe confratele lor Sfânt.

Acestea despre Sfântul Evdochim, Preacuvioși frați și părinți, la ale cărui moaște v-ați închinat și ați respirat dumnezeiasca lui bună mireasmă și ați văzut minunea lui Dumnezeu.

Așadar, atunci când Dumnezeu face minuni, o face, oare, fără motiv? Nu, desigur. O face ca să slăvească credința creștină, să îi îndemne pe toți creștinii către virtute și pe noi, monahii, care suntem confrăți ai Sfântului, să ne îndemne la zel și la urmarea vieții lui virtuoză și conformă cu poruncile lui Dumnezeu. Acest lucru l-ați înțeles și voi și starea voastră lăuntrică v-o arată expresia chipului, care s-a arăta bucuros, dar și puțin întristat pe toată durata acestei ceremonii. Și se bucura inima voastră, pentru că fratele nostru ni s-a arătat prin minune dumnezeiască că este sfânt, sunteți însă întristați gândindu-vă că nu ați ajuns la înălțimea virtuții lui.

[1] Gr. *ἐπαρση*, „îngâmfare, mândrie exagerată și nejustificată”.

[2] Gr. *οἶηση*, „înalta părere pe care o are cineva despre sine”.

[3] Gr. *δόξα*, „admirația și prețuirea de care se bucură cineva din partea celor mai mulți oameni”.

[4] Gr. *δοξομανία* „permanenta aspirație de a primi prin orice mod slavă din partea oamenilor”.

[5] Gr. *δοξοκοπία*, „nesăturata iubire de slavă”.

[6] Gr. *δοξάριον*, „slava deșartă”.